

نیود ترجمه مناسب قرآن برای کودکان

حجت‌الاسلام محمدحسن جواهری با بیان اینکه ترجمه قرآنی که مناسب با اقشار مختلف از جمله کودکان باشد، نداریم، گفت:

حجت‌الاسلام محمدحسن جواهری با بیان اینکه ترجمه قرآنی که مناسب با اقشار مختلف از جمله کودکان باشد، نداریم، گفت: هیچ اثر قرآنی، کتب تفسیری و ... که به آن افتخار می‌کنیم، به اندازه ترجمه در مردم اثرگذار نیست

محمدحسن جواهریه گزارش ایکن، حجت‌الاسلام سیدمحمدحسن جواهری، عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۸ آبان ماه در نشست علمی «ترجمه های قرآن؛ اعتبار، اولویت؛ سنجی و رتبه بندی» با بیان اینکه برخی ترجمه های قرآن یکسری از واژگان را به صورت ناقص معنا کرده اند، گفت: مثلاً روسری بار معنایی خاص خود را دارد لذا وقتی ما خمار و جلباب را به روسری معنا کنیم معنای دقیق این دو واژه را نمی‌رساند؛ در قدیم دامن و ملحفه می‌پوشیدند تا جایی که تا نیمه بدن پوشیده می‌شد و حتی شیخ طوسی گفته است که بخشی از صورت زنان هم پوشیده می‌شد یعنی ممکن است این موارد هم مصداق جلباب و خمار باشد ولی وقتی ما آن را به روسری معنا کردیم عملاً بار معنایی ناقصی را به مخاطب منتقل می‌کنم.

وی با بیان اینکه قبل از اینکه آیات پوشش نازل شود، بحث ارتباط زنان پیامبر با نامحرم از پشت حجاب نازل شد، افزود: لذا اینکه جلباب را به روسری معنا کنیم خطاست و این در حالی است که عمدتاً در ترجمه‌ها از جمله ترجمه آیت الله مکارم به همین روسری معنا شده است. قرآن کریم فرموده است که خمارها را به خود بزنید (بضرین بخمرهن) که به نظر بنده بار معنایی دقیقی دارد و ترجمه‌های کنونی نمی‌تواند این بار معنایی را منتقل کند. همچنین جلباب پوششی فراگیر است که به بدن نمی‌چسبید و بخش زیادی از بدن را هم می‌گیرد و تعیین مصداق آن بر عهده مخاطب است نه مترجم زیرا ممکن است کسی حتی امروزه از آن عبا عربی را تصور کند و در صد سال دیگر چیز دیگری مصداق آن باشد.

وی با تأکید بر اینکه هنوز تفسیر و ترجمه‌ها برای افاده معنای مطلوب برخی واژگان فاصله زیادی دارد، اظهار کرد: برخی با متد ترجمه و یا زبان فارسی و عربی آشنا نبودند و همین مسئله منشأ یکسری خطاها در ترجمه‌های قرآن شد و معانی مخلوطی از آزاد و تحت‌اللفظی و وفادار به متن شکل گرفت که دانش امروز این کار را نمی‌پسندند و فرد باید از ابتدا روش و الگو و هدف خود را بازگو کند تا گروه ارزیابی بتوانند آن را ارزیابی کنند.

جواهری با بیان اینکه برخی موارد در قرآن ترجمه‌ناپذیر است و برخی هم دشوار است و موجب برخی اشکالات شده است، گفت: مثلاً در آیه ۳۸ سوره غافر «وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ إِلَهِ عَيْرِي فَأَوْقِدْ لِي يَهُمَّنْ عَلَيَّ الطِّينَ فَاجْعَلْ لِي صَرْحًا لَعَلِّي أُطْعَمُ إِيَّاهُ» بیان شده است که من می‌خواهم بدانم آیا غیر از من خدایی وجود دارد، پس ای هامان بر آتش بیفروز و آجری مهیا کن و ... آقای انصاریان گفته است که پس ای هامان برای من آتشی بیافروز تا آجر محکم و قوی به دست آید ... شاید از معبود موسی اطلاع یابم؛ آقای مکارم هم تقریباً همین ترجمه را دارند و سایر ترجمه‌ها نیز این گونه است در حالی که عرض بنده این است که اولاً آجر را در کوره می‌پزند ضمن اینکه منطقی ندارد که برج بلندی ساخته شود زیرا کوه از برج بلندتر هم بوده است و فضا هم فضای شوخی نیست بلکه جدی است بنابراین قصد فرعون این است که برو و تلسکوپ درست کن؛ واژه صرح که به کار رفته به معنای شفاف است. بنابراین استفاده از ترجمه آجر در اینجا درست نیست.

ترجمه بدون آشنایی با تفسیر ممکن نیست

عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی با بیان اینکه چنین مواردی در ترجمه‌ها زیاد است، گفت: اینکه تفاسیر و ترجمه‌های ما به وضعیت مطلوب برسند، فاصله زیادی داریم، البته جدایی ترجمه و تفسیر از هم امکان ندارد و حتماً مترجم باید مسلط به تفسیر باشد و یا از تفسیر معتبر استفاده کند.

وی با بیان اینکه علامه طباطبایی معتقد بود که هر دو سال یکبار باید تفسیر جدیدی نوشته شود شاید یکی از دلایل آن همین مسئله باشد که به آن اشاره شد، افزود: این نکته که ما معتقدیم ترجمه و تفسیر ماحصل کار علمی یک مترجم است و نباید آن را عین قرآن تصور کرد، به همین دلیل است؛ لذا باید همه تفاسیر فقط به خاطر غفلت از وجوه بلاغی مورد بازنگری قرار بگیرد.

جواهری با اشاره به انواع ترجمه‌ها، تصریح کرد: تحت‌اللفظی، وفادار، معنایی، آزاد و تفسیری انواع ترجمه‌های قرآن است؛

ترجمه‌ها تا قبل از مرحوم بصیرالملک و بعد از آن مرحوم الهی قمشه‌ای، عمدتاً تحت اللفظی بود ولی بصیرالملک تلاش کرد مقداری نوآوری و تفاوت ایجاد کند. تحت اللفظی وفادار به الگوی زبان مبدأ است و کاری به زبان معیار ندارد و تلاش می‌کند تا معنا را برساند ولی کاملاً در آن بوی ترجمه وجود دارد.

وی اظهار کرد: ترجمه دیگر ترجمه وفادار است؛ مشکل در این ترجمه هم با اینکه مقداری به زبان فارسی نزدیک شده، این است که باز بوی ترجمه به مشام می‌خورد؛ نمونه این ترجمه در «وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُؤْفُونَ» وجود دارد و با اندک تغییری می‌توان آن را به معنایی تبدیل کرد؛ معنایی چندان وفادار به زبان مبدأ نیست و بیشتر به سمت زبان فارسی می‌رود. در ترجمه معنایی البته گاهی تفسیر هم اشراپ می‌شود. مثلاً در «لم تقولون ما لا تفعلون» ترجمه وفادار این است که چرا چیزی می‌گویید که به آن عمل نمی‌کنید و معنایی این است که چرا سخنی می‌گویید که به آن عمل نمی‌کنید. فایده ترجمه آزاد معنایی برای عموم مردم

جواهری تصریح کرد: برای عموم مردم ترجمه معنایی بهتر است ولی برای کسانی که به صورت تخصصی قصد فعالیت دارند ترجمه وفادار مناسب‌تر است؛ در گذشته غالب ترجمه‌ها تحت اللفظی بود مانند حلبی که در سال ۱۳۸۰ منشتر شد یا امامی و معزی و رهنما و ...؛ ترجمه وفادار هم مانند گرمارودی، فولادوند و استادولی است که معنای دقیق‌تری ارائه می‌دهد؛ ترجمه فولادوند سعی کرده است تا سوره‌های کوچک را به صورت ادبی ترجمه کند.

وی اضافه کرد: در روش معنایی تفسیری که گاهی به سمت وفاداری می‌رود مقداری روشن‌تر و به زبان فارسی نزدیک‌تر است مانند ترجمه آیت الله مکارم، آقای انصاری، آقای مشکینی و آقای صفوی. روش دیگر تحت اللفظی تفسیری و غیرتفسیری است ولی ترجمه معنایی مانند آقای صفوی واجد این ویژگی است که ایشان تفسیر را در ترجمه اشراپ کرده است. تقریباً همه ترجمه‌ها غیر از تحت اللفظی یا معنایی است و با وفادار و تقریباً ترجمه آزاد نداریم.

جواهری بیان کرد: ترجمه آزاد برای عموم مردم بهترین ترجمه است و درجه اثرگذاری آن هم از همه بیشتر است که از آقای بهرام پور ضمن اینکه وفادار معنایی است واجد این حسن است که در یکطرف واژگان و در طرف دیگر ترجمه آورده است و البته بدی آن هم این است که گاهی ترجمه واژه‌ها با آن چیزی که خودش معنا کرده است، سازگار نیست و واژگان را براساس قوامیس عربی ترجمه کرده است لذا در واژه‌شناسی ایشان تعارض وجود دارد و اشاره نکرده که معنای این واژه این است ولی من از معنای دیگر استفاده می‌کنم.

عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی با بیان اینکه مترجم در ترجمه آزاد، به ساختارهای ادبی و بلاغی متن مبدا پایدار نیست، گفت: از جهت تأثیرگذاری بهترین نوع ترجمه است؛ زبان ترجمه کاملاً معیار است و بوی ترجمه نمی‌دهد و انسجام ساختاری به صورت کامل برقرار است و گاهی حذف و اضافه رخ می‌دهد.

جواهری بیان کرد: الان ترجمه آزاد مناسب آزاد تا یک دهه قبل نداشته ایم با اینکه بیشترین اثرگذاری را دارد؛ همچنین یکی از مشکلات ما که واقعاً غم‌نامه است، این است که ترجمه مناسب با اقشار مختلف از جمله کودکان نداریم و این در حالی است که هیچ اثر قرآنی، کتب تفسیری و ... که به آن افتخار می‌کنیم، به اندازه ترجمه در مردم اثرگذار نیست؛ پیامبر(ص) فقط با آموزش قرآن مردم را دین‌دار کرد و بیشتر مردم و جوانان هم دنبال ترجمه هستند.

این قرآن پژوه افزود: در قیاس ترجمه الهی قمشه‌ای با برخی ترجمه‌های قرآن برای کودکان، ترجمه الهی ساده‌تر است. مثلاً ترجمه آقای رحمان دوست برای کودکان از سوره کوثر این است: ای پیامبر ما به تو نیکویی‌های فراوان و خیر و برکت بسیار بخشیدیم پس برای خشنودی پروردگارت نماز بخوان و قربانی کن، بی تردید دشمن بریده و بی سرانجام است؛ این در حالی است که باید از واژگانی استفاده شود که برای کودکان آشنا باشد.

وی افزود: همچنین اگر جایی ترجمه دشوار دارد و برای برخی اقشار مناسب نیست، باید ترجمه آزاد شود و اقتباس کنیم که الان متأسفانه چنین ترجمه‌ای نداریم؛ یا ترجمه آقای ابراهیمی هم در تفسیر سوره کوثر برای کودکان ترجمه مشابه و در عین حال دشواری است که باز مناسب نیست.